

PRZEMOC WOBEC DZIECKA

KS. TADEUSZ ZADYKOWICZ

DZIECKO OFIARĄ ANTYKULTURY PRZEMOCY

CHILD AS VICTIM OF THE ANTI-CULTURE OF VIOLENCE

A b s t r a c t. Violence against children has different forms and calls for various measures to eliminate it. However, this will be possible, when will determine not only the symptoms, but also the source of violence. These sources should be seen not only in the material conditions of the family, but also in the contemporary culture, that by creating the space for violence, it rather becomes an anticulture. The child becomes the victim of a „culture” based only on the material values, moral relativism and religious skepticism. Violence is also born of lies, manipulation, selfishness, consumerism, utilitarianism, extreme liberalism.

Key words: child; violence; culture.

Nasilająca się liczba zachowań agresywnych wobec dzieci jest niezaprzeczalnym faktem. Niemal każdego dnia media informują o pobiciach, a nawet zabójstwach, których ofiarami są najmłodszy. Jeszcze więcej aktów przemocy pozostaje ukrytych. Dotyczy to zwłaszcza agresji słownej, wyzwisk, poniżania, ale także innych form, nie wyłączając przemocy seksualnej, które dokonują się bez udziału świadków i prawdopodobnie nigdy nie zastaną ujawnione i należycie napiętnowane. Coraz większa wrażliwość na te akty przemocy nie

może ograniczać się do naświetlenia samego zjawiska, ale winna także zmierzać do odkrycia samych jej źródeł oraz podejmowania wszelkich możliwych działań mających na celu jej wyeliminowanie. Jakie są zatem źródła tej przemocy, która w obecnych czasach przyjmuje tak niewyobrażalne rozmiary?

Niektórzy zwracają uwagę na biologiczne jej uwarunkowania¹. Niewątpliwie jest to także wyraz kryzysu życia duchowego². Czy jednak nie należy ich upatrywać także w pewnych tendencjach kulturowych, w „owym – jak mówi Jan Paweł II – niesprawiedliwym i zgubnym nastawieniu, które traktuje istotę ludzką jako rzecz, jako przedmiot kupna–sprzedaży będący na usługach egoistycznego interesu i samozadowolenia”³? Istotnie, mówi się o dziecku jako o przedmiocie – najpierw przedmiocie pragnień i aspiracji rodziców, później jako o przedmiocie wychowania. Przemoc wobec dziecka zdaje się być również jakimś odbiciem szerszego poglądu, podtrzymywanego przez różnorakie ideologie, często sobie przeciwne, że człowiek i ludzkość realizuje swój postęp przede wszystkim na drodze przemocy⁴. Ma więc ona również swoje źródła we współczesnej kulturze oraz w wytworach kulturowych dzisiejszego społeczeństwa. Kultura, która stwarza podstawy dla przemocy, nie zasługuje na to miano. Jest to raczej rodzaj „antykultury”, której należy przeciwstawić kulturę życia i miłości.

1. KULTUROWE ŹRÓDŁA PRZEMOCY WOBEC DZIECKA

Współczesny świat stał się areną, na której wzbiera fala przemocy zarówno w relacjach indywidualnych, jak i społecznych. W tym świecie przemoc wydaje się być najłatwiejszym wyjściem z trudnych sytuacji. Przybiera ona dzisiaj zastraszające rozmiary i powoli nabiera cech normy obyczajowej. Przenikając współczesną kulturę w swoich starych i nowych postaciach sprawia, że kultura ta staje się, lub już się stała, „kulturą przemocy”⁵. Rysując

¹ Por. W. BOŁOZ, *Teologiczno-etyczne implikacje agresji*, w: *Przemoc i terror*, red. P. Góralczyk, J. Sobkowiak, Warszawa 2001, s. 118.

² Por. W. ZYŻAK, *Przemoc w rodzinie w kontekście kryzysu życia duchowego*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 299.

³ Por. JAN PAWEŁ II, Kat. *Godność i posłannictwo kobiety chrześcijańskiej* (22.06.1994), nr 2.

⁴ Por. JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1980 *Prawda siłą pokoju*, nr 2.

⁵ Istotę i formy przemocy opisuje szerzej: M. KRÓLCZYK, *Zjawisko przemocy w rodzinie*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 73-80. Por. także: D. KUGLIN, *Rola rodziny, szkoły i środowiska społecznego w eliminowaniu zjawiska agresji i przemocy wśród dzieci i młodzieży*, tamże, s. 102-105.

panoramę współczesnego świata nie można więc nie uwzględnić tego zjawiska, które jest istotnym przejawem rozbicia i zarazem jego źródłem⁶. To dlatego tematyka przemocy, agresji stała się w ostatnim czasie przedmiotem wielu opracowań na gruncie nauk prawnych⁷, socjologii⁸, psychologii⁹, pedagogiki¹⁰, a także opracowań o charakterze interdyscyplinarnym¹¹. Nie jest ona obca także teologom¹², w tym teologom moralistom, którzy dokonując oceny samego zjawiska, wskazują na jego źródła oraz konsekwencje. Dla oceny moralnej nie bez znaczenia pozostają okoliczności, zwłaszcza te, które ciężki grzech przemocy czynią jeszcze cięższym. Jedną z takich okoliczności jest sytuacja i charakter osoby, ku której przemoc jest kierowana.

Szczególnie obciążającym sprawcę, a zarazem szczególnie bolesnym jest fakt, że przemoc zwraca się coraz częściej ku dziecku¹³. Nastawione na miłość i radość, ufne w swoich oczekiwaniach, spotyka się ono z najróżniejszymi formami przemocy. Tej przemocy nie można wiązać jedynie ze środowiskami, gdzie panuje bieda. Owszem, w wielu częściach świata dzieci cierpią głód i nędzę, umierają z powodu chorób i niedożywienia, padają ofiarą wojen, bywają porzucane przez rodziców, skazywane na bezdomność, pozba-

⁶ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 2.

⁷ Por. P. DÖGE, *Männer – die ewigen Gewalttäter? Gewalt von und gegen Männer in Deutschland*, Wiesbaden 2013; D.A. HINES, K. MALLEY-MORRISON, L.B. DUTTON, *Family violence in the United States: defining, understanding and combating abuse*, Los Angeles 2013; H. WILLEMS, S. STEIGLEDER, *Jugend in einem marginalisierten Stadtteil. Perspektivlosigkeit, Gewalt, Fremdenfeindlichkeit und interethnische Konflikte*, Wiesbaden 2013; N. RYSER BÜSCHI, *Familiäre Gewalt an Kindern: eine Untersuchung der Umsetzung der staatlichen Schutzpflichten im Strafrecht*, Zürich 2012.

⁸ Por. I. KAISER, *Gewalt in häuslichen Beziehungen: sozialwissenschaftliche und evolutionsbiologische Positionen im Diskurs*, Wiesbaden 2012.

⁹ Por. O.F. KERNBERG, *Hass, Wut, Gewalt und Narzissmus*, Stuttgart 2012.

¹⁰ Por. W. SCHUBARTH, *Gewalt und Mobbing an Schulen. Möglichkeiten der Prävention und Intervention*, Stuttgart 2013; I. MÖLLER, B. KRAHÉ, *Mediengewalt als pädagogische Herausforderung: ein Programm zur Förderung der Medienkompetenz im Jugendalter*, Göttingen–Bern–Wien 2013.

¹¹ Por. *Socjologiczne i psychopedagogiczne aspekty przemocy*, red. J. Wawrzyniak. Łódź 2007; *Gewalt: ein interdisziplinäres Handbuch*, red. Ch. Gudehus, Stuttgart 2013.

¹² Por. J. SCHNOCKS, *Das Alte Testament und die Gewalt. Studien zu göttlicher und menschlicher Gewalt in alttestamentlichen Texten*, Neukirchen-Vluyn 2013; *Macht – Gewalt – Krieg im Alten Testament: gesellschaftliche Problematik und das Problem ihrer Repräsentation*, red. I. Fischer, Freiburg–Basel–Wien 2013.

¹³ Por. BENEDYKT XVI, *Przemówienie w kościele Najświętszej Maryi Panny Zwycięskiej (Praga, 26.09.2009)*, w: *Pielgrzymka Benedykta XVI do Czech – 26-28 września 2009. Pełne teksty przemówień i komentarze*, red. M. Zając, Kraków 2009, s. 24.

wione ciepła własnej rodziny, ulegają różnym formom gwałtu ze strony dorosłych¹⁴. Jednak miliony dzieci cierpią na skutek różnych form przemocy także w społeczeństwach i krajach rozwiniętych; w warunkach dostatku i dobrobytu. Co więcej, są to często formy mniej widoczne, ale wcale nie mniej okrutne¹⁵.

Niezależnie od warunków ekonomicznych dziecko jest zawsze wystawione na działanie „silniejszego”; przy czym ten „silniejszy” to nie tylko ojciec poirytowany płaczem, nie tylko matka, której dziecko stało na drodze do kariery i samorealizacji. „Silniejszy” może mieć różne imiona. Może nim być medycyna, ideologia, władza ekonomiczna, system polityczny, technokracja, środki społecznego przekazu¹⁶. „Silniejszym” od dziecka jest także niesprawiedliwe prawodawstwo. Przemoc ludzi, którzy sprawują władzę, bywa dziś tak wielka, że tym, którzy władzy nie mają i nie mają możliwości upominania się o własne prawa, odmawia się podstawowych praw, z prawem do życia włącznie¹⁷. We współczesnej kulturze tym „silniejszym” jest także przesadna tolerancja. Przemoc wobec dziecka miewa więc charakter – by tak to określić – spontaniczny, ale w naszych czasach przybiera też formy zorganizowane. Jest ona wielokształtna i podstępna. Stosują ją jednostki i grupy. Zwłaszcza gloryfikacja przemocy w mediach nie pozostaje bez wpływu na postawy dorosłych wobec najmłodszych. Telewizja, radio, filmy, fora internetowe prezentują model kultury dalekiej od wzajemnej miłości i szacunku. Brutalizacja zachowań i wulgaryzacja języka niszczy wzajemne relacje i stwarza podatny grunt dla przemocy¹⁸.

Wiele jest dzisiaj miejsc, gdzie nie tylko natura i nieszczęście, ale także różnego rodzaju ideologie, zwłaszcza oparte na wartościach materialistycznych oraz odwołujące się do moralnego relatywizmu i religijnego sceptycyzmu, wpajają nienawiść, prawo silniejszego i przemoc. Jest to tym bardziej niebezpieczne, że ideologie te kryją się pod płaszczem języka miłości, pomocy, prawa, humanitaryzmu. Często przybierają one pozory obrony jakiejś wartości czy jakiegoś prawa¹⁹. Ostatecznie jednak są kłamstwem i to ono, a zwa-

¹⁴ Por. JAN PAWEŁ II, List do dzieci w Roku Rodziny *Tra pochi Giorno* (13.12.1994).

¹⁵ Por. JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1996 *Zapewnijmy dzieciom przyszłość w pokoju*, nr 5.

¹⁶ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostołska *Christifideles laici*, nr 5.

¹⁷ Por. JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1985 *Sprawa pokoju – nieustannie wyzwanie naszych czasów*, nr 1.

¹⁸ Por. K. MAJACZ, *Zjawisko przemocy w mediach*, w: *Przemoc i terror*, s. 139.

¹⁹ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Centesimus annus*, nr 23.

szcza tzw. kłamstwo antropologiczne, stanowi najgłębsze źródło przemocy. Wszystko bowiem, co na jakimkolwiek poziomie, wyraża brak, odrzucenie czy wzgardę dla prawdy o człowieku, a nawet to, co jest zniekształceniem, propagandą, manipulacją, prowadzi do przemocy i stwarza dla niej podatny grunt. Przemoc tkwi korzeniami w kłamstwie i nie może się bez niego obejść²⁰. Przemoc musi się zawsze usprawiedliwiać kłamstwem, przybierać fałszywe pozory. Kłamstwo pozostaje na usługach przemocy.

Pokusa przemocy zawsze będzie rodzić się w społeczeństwie, w którym chciwość, pogoń za dobrami materialnymi popycha jednych do odmawiania innym ich elementarnych praw²¹. Jest więc ona owocem egoizmu i metodą realizowania własnych aspiracji; sposobem potwierdzenia własnej dominacji. Podniesiona do rangi normy postępowania, staje się formą nikczemnej nienawiści, zemsty i wrogości, a ostatecznie przejawem „kultury śmierci”; jej konsekwencją, ale też i źródłem. W społeczeństwie ogarniętym przez konsumpcjonizm i utylitaryzm dziecko jawi się jako przeszkoda w życiu rodziców. To z tego rodzą się różne programy edukacyjne, demograficzne, które ostatecznie zwracają się przeciwko dziecku, choć ukrywają się pod hasłami wolności, wyboru. W rzeczywistości dziecko traktowane jest jako „ciężar”, zwłaszcza ekonomiczny, dla rodziców, a nie jako wartość²².

Nie ulega wątpliwości, że nasilenie się przemocy wobec dziecka w dzisiejszym społeczeństwie jest odbiciem kondycji moralnej współczesnego człowieka. Już Paweł VI zwracał uwagę, że „przemoc wypływa zawsze ze zwyrodniałej świadomości moralnej, nie wyrobionej, pozbawionej oparcia, zazwyczaj przeżartej społecznym pesymizmem, który zgasił w umyśle poczucie i obowiązek uczciwości, uznawanej jako wartość sama w sobie”²³. Zatem to nie warunki materialne, a przynajmniej nie tylko one, ale grzech człowieka, zaślepienie jego ducha i nieład serca, ustępstwo na rzecz „logiki” Złego, to znaczy tego, który „od początku był zabójcą” (por. J 8, 44)”, rodzą przemoc, co potwierdza się już w bratobójstwie Kaina (por. Rdz 4, 8)²⁴. Wśród wielu

²⁰ Por. JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1980 *Prawda siłą pokoju*, nr 1.

²¹ Por. Sobór Watykański II. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, nr 69. Por. także: J. GOCKO, *Konsumpcjonizm jako faktor przemocy w rodzinie i społeczeństwie*. „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 53.

²² Por. J. ZABIELSKI, *Przemoc w rodzinie jako destrukcja relacji osobowych*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 271.

²³ PAWEŁ VI, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1978 *Odrzucamy przemoc, popieramy pokój*.

²⁴ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium vitae*, nr 8. Por. także: TENŻE, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1984 *Pokój rodzi się z serca nowego*, nr 2.

przyczyn przemocy²⁵ istotne miejsce zajmują więc tzw. przyczyny zewnętrzne, czyli zjawiska pochodzące ze środowiska, będące elementami współczesnej kultury.

Niezależnie od źródeł przemoc jako niesprawiedliwość, pogwałcenie godności człowieka jest zawsze zniewagą Boga, którego człowiek jest obrazem. Sprowadzanie go przemocą do roli przedmiotu użytkowego lub źródła dochodu jest grzechem przeciwko jego godności i fundamentalnym prawom²⁶. Zagroza ona także międzyludzkiemu współżyciu i poniża wspólnotę ludzi, niszcząc jej ludzkie i chrześcijańskie podstawy. Przemoc jest z gruntu antyspołeczna. „Dzieci – pisze Jan Paweł II – bardzo szybko poznają życie. Obserwują i naśladują postępowanie dorosłych. Szybko uczą się miłości i szacunku dla innych, ale łatwo wchłaniają też jad przemocy i nienawiści. To, czego doświadczają w rodzinie, bardzo mocno wpłynie na postawy, które przyjmą jako dorośli. Jeśli zatem rodzina jest pierwszym środowiskiem, w którym dzieci otwierają się na świat, rodzina też powinna być dla nich pierwszą szkołą pokoju²⁷. Przekażmy im zatem wzorce pokoju, a nie przemocy! – apelował Jan Paweł II²⁸.

Ludzie, zranieni przez przemoc, są narażeni na pokusę nienawiści i odwetu. Pokusę taką rodzi nie tylko przemoc skierowana bezpośrednio przeciwko dziecku. Nienawiść i chęć odwetu mogą zrodzić się także wskutek przemocy, której ono jest świadkiem. Doświadczenie takie rzutuje na całe życie. Dzieci bowiem poznają świat, jego prawa, a także swoje w nim miejsce poprzez pryzmat domu rodzinnego. Uczą się zachowań, najczęściej przez naśladowanie²⁹. W rodzinach, w których dzieci obserwują znęcanie się ojca nad matką, znieważanie jej, przejawiają one później różne formy agresji wobec rówieśników, nauczycieli, innych dorosłych, ale także rodziców³⁰. Krzywdy, jakie wyrządza przemoc wobec dziecka, są zbyt poważne, by przejść obok niej obojętnie. Działania na rzecz przewyciężenia tego zjawiska nie mogą jednak ograniczyć się do pew-

²⁵ Szczegółowo opisuje je M. KRÓLCZYK, *Zjawisko przemocy w rodzinie*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 80-82.

²⁶ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 100.

²⁷ JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1996 *Zapewnijmy dzieciom przyszłość w pokoju*, nr 8.

²⁸ Por. tamże, nr 9.

²⁹ Por. D. KUGLIN, *Rola rodziny, szkoły i środowiska*, s. 103.

³⁰ Por. M. KRÓLCZYK, *Zjawisko przemocy w rodzinie*, s. 85. Por. także: J. KALNIUK, *Niewłaściwe postawy rodzicielskie a formacja sumienia dziecka*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 97.

nych działań doraźnych. Domagają się one także głębokich zmian w kulturze, co z kolei wymaga zaangażowania wielu środowisk.

2. O NOWĄ KULTURĘ MIŁOŚCI WOBEC DZIECKA

Przemoc w jakiegokolwiek formie i wobec jakiegokolwiek osoby jest naruszeniem podstawowych praw człowieka, niszczy bowiem poczucie godności, szacunku i zaufania do innych ludzi. Tym bardziej doświadczanie przemocy fizycznej lub bycie jej świadkiem przez dziecko może być przyczyną wielu problemów emocjonalnych w życiu dorosłym. Nie mniej, a często jeszcze bardziej destrukcyjne skutki mogą wywierać wulgarne wyzwiska, poniżanie i groźby (straszenie przemocą)³¹. Zarówno agresja skierowana bezpośrednio wobec dziecka, jak i ta, której ono jest świadkiem, przynosi wiele negatywnych efektów. Bodaj najbardziej oczywistym jest fakt jej szkodliwości zdrowotnej³². Wyrządza ona wiele szkód zarówno w sferze emocjonalnej, jak i społecznej³³. Jest także źródłem samotności, która może rodzić agresję, a nawet autoagresję³⁴.

W sytuacji, gdy niemal każdego dnia media informują o konkretnych aktach przemocy wobec dziecka, rodzi się w człowieku uzasadniony niepokój. Oburzeni powtarzamy pytanie proroka postawione samemu Bogu: „Czemu każesz mi patrzeć na nieprawość i na zło spoglądasz beczynnienie? Przemoc i gwałt dzieją się na mych oczach” (Ha 1,3). Niepokój ten jest tym większy, że Kościół, który zawsze starał się, wzorem swego Mistrza, stawiać dziecko w środku, sam jest dziś oskarżany o agresję. Za pomocą zręcznej i ustawicznej propagandy próbuje się go zmusić do milczenia, a nawet nadać miano „wroga”, przypisując mu wrogie zamiary i oskarżając go o stwarzanie źródeł agresji.

Niepokój i oburzenie to zatem postawy słuszne; to jednak za mało, tym bardziej, że oburzenie licznych środowisk ma niekiedy charakter faryzejski

³¹ Por. M. KRÓLCZYK, *Zjawisko przemocy w rodzinie*, s. 75.

³² Por. P. MORCINIEC, *Rodzina warunkuje zdrowie. Rzecz o pewnej znaczącej zależności*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 129.

³³ Por. M. KRÓLCZYK, *Zjawisko przemocy w rodzinie*, s. 83-85. Por. także: K. WOJTASIK, *Przemoc rodziców wobec dziecka*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 263-264; J. ZABIELSKI, *Przemoc w rodzinie*, s. 267.

³⁴ Por. J. MASTALSKI, *Samotność jako skutek przemocy w rodzinie*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 121.

i jest podyktowane oportunizmem. Wszyscy dziś boleją nad krzywdą dziecka, ale ilu ma odwagę sprzeciwić się aborcji, rozwodom, pornografii, antywychowaniu i powiedzieć, że to także jest przemoc. Dlatego potrzebny jest wyraźny sprzeciw. Ten jednak jest skuteczny tylko wówczas, gdy rozpozna się narzędzia przemocy i jej formy, a nade wszystko jej źródła. Nie da się wyeliminować przemocy wobec dziecka nie rozpoznawszy jej przejawów i przyczyn. Podjąć walkę z tym zjawiskiem oznacza przede wszystkim nazwać po imieniu każdy akt przemocy, w jakiegokolwiek formie on się przejawia; określić jego własnym mianem każdy czyn, niekiedy wbrew wszelkim motywacjom politycznym i ideologicznym, które usiłują zmienić jego naturę. Nie można też szczerze piętnować uciekania się do przemocy, jeżeli nie dokłada się równorzędnych starań do podejmowania odważnych inicjatyw celem jej usunięcia, docierając do samych jej korzeni.

Wobec ogromu przemocy względem dziecka nie wolno popaść w beznadziejność; nie wolno pogodzić się z przemocą. Nie wolno zadowolić się biernością, ale nie wolno też dopuścić, by rzekoma walka z przemocą przerozdziła się w nowe jej formy. Promocji dziecka i jego godności może służyć demaskowanie przemocy. Może ono, i *de facto* dokonuje się przy użyciu środków społecznego przekazu. Aby nie dopuścić do szerzenia się przemocy, trzeba podejmować konkretne działania instytucjonalne³⁵, odpowiednie kroki prawne, zarówno na skalę krajową, jak międzynarodową³⁶. Działania te jednak muszą być przemyślane, bowiem wprowadzanie przepisów niejednoznacznych, pozwalających na szerokie interpretacje może stać się nową formą i źródłem przemocy wobec dziecka³⁷. I tak np. utożsamienie karność z przemocą prowadzi zwykle do zbytnej pobłażliwości.

Walki z przemocą nie można jednak ograniczać do doraźnych interwencji, choć i takie są konieczne. O wiele ważniejsze jest usuwanie przyczyn tego

³⁵ W Polsce istnieją fundacje i organizacje, które podejmują inicjatywy na rzecz ofiar przemocy. Są to m.in. *Komitet Obrony Praw Dziecka* posiadający około 1000 ośrodków w Polsce, uruchomiona w Łodzi *Fundacja na Rzecz Ochrony Dziecka Przed Okrucieństwem*, *Fundacja Dzieci Niczyje*, *Fundacja na Rzecz Ochrony Dzieci i Młodzieży „Wiktoria”*.

³⁶ Na płaszczyźnie międzynarodowej na straży ochrony praw dziecka stoi zatwierdzona przez ONZ Konwencja Praw Dziecka z 20.11.1989 r., przyjęta przychylnie także przez Stolicę Apostolską. Por. BENEDYKT XVI, *Nie zamykajmy serca na Chrystusową Ewangelię zbawienia. Bezpieczeństwo i przyszłość dzieci* (6.01.2009), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 30(2009), nr 3, s. 42.

³⁷ Por. A. CIEŚLIK, A. BANASIAK, M. KRAWIEC, *Nie idźmy szwedzką drogą. Komentarz do Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 25.

zjawiska – które jak się okazuje – mają często podłoże kulturowe. Konieczna jest zatem wytrwała praca na polu wychowania i krzewienia kultury, aby uznawano i szanowano godność każdego człowieka. W dziedzictwie etyczno-kulturowym całej ludzkości i każdej osoby nie może bowiem nigdy zabraknąć jednego elementu: świadomości, że wszyscy ludzie mają równą godność, zasługują na taki sam szacunek i są podmiotem takich samych praw i obowiązków³⁸. Konieczna jest również praca nad wychowaniem przyszłych ojców i matek. Praca ta winna obejmować zarówno sferę postaw, jak i sferę języka. Jeśli – jak zwracają uwagę socjologowie – istnieje wprost proporcjonalna zależność między wulgaryzacją języka i agresją słowną a wulgarnością zachowań i przemocą fizyczną, to niezwykle ważną rzeczą jest dbałość o kulturę słowa³⁹. Jeszcze ważniejsze jest przywrócenie właściwej hierarchii wartości, w której człowiek zawsze będzie ważniejszy od rzeczy i to on, a nie rzeczy, będzie głównym celem wszelkich działań.

Niezbędna w przezwyciężaniu przemocy wobec dziecka jest również zmiana podejścia wobec rodziny. Wydaje się bowiem, że to współczesny kryzys rodziny jest podstawowym źródłem przemocy. Potrzebne są zatem różnego rodzaju inicjatywy duszpasterskie i polityczne, które będą miały na celu obronę i pomoc rodzinie w realizowaniu jej głównych celów. Jednakże to sami rodzice ponoszą główną odpowiedzialność za życie i wychowanie swoich dzieci i to oni winni podjąć wszelkie działania, które pomogą im uświadomić zło przemocy i wyeliminować ją zupełnie z relacji małżeńskich i rodzinnych. Niestety, w dzisiejszym świecie także rodzina jako całość stała się celem agresji. Mało kto jednak wiąże to z agresją wobec dziecka⁴⁰. Dlatego jeszcze raz trzeba podkreślić, że hipokryzją jest ubolewanie nad przemocą wobec dziecka przy jednoczesnej akceptacji, a niekiedy nawet promocji takich działań antyrodzinnych, jak polityka *anty-life* związana z programami upowszechniania aborcji, antykoncepcji czy zapłodnienia *in vitro*.

Wyeliminowanie przemocy wobec dziecka domaga się również przemian w spojrzeniu na ludzką seksualność. To współczesna rozerotyzowana kultura stworzyła podatny grunt dla pedofilii, która stanowi jedną z głównych form

³⁸ Por. JAN PAWEŁ II. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1998 r. *Sprawiedliwość każdego człowieka źródłem pokoju dla wszystkich*, nr 6.

³⁹ Por. T. BORUTKA, *Zależność między słowną agresją i pozawerbalnymi gestami a fizyczną przemocą i wulgarnością zachowań*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 11.

⁴⁰ Por. A. MUSZALA, *Przemoc wobec rodziny. Spojrzenie z perspektywy bioetyki społecznej*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 143.

przemocy. Ta – jak ją nazywa Benedykt XVI – „straszliwa zbrodnia”⁴¹ słusznie porusza i bulwersuje. Jednakże zgorzenie wyrażane w tym kontekście przez media i liczne środowiska, najczęściej wrogie Kościołowi, jest zgorzeniem faryzejskim. Te same bowiem środowiska hołdują seksualności niczym nieskrępowanej, wolnej od jakichkolwiek norm i zakazów. Widzą w niej jedynie źródło przyjemności i wyśmiewają postawę czystości i wstrzeźliwości. Ich postawa wobec zła przemocy nie jest więc podyktowana troską o dziecko, ale chęcią osłabienia autorytetu Kościoła i księży katolickich, którzy występują w roli głównych, a nawet jedynych oskarżonych. Autentyczne działania w tym względzie, mające na celu ochronę dziecka przed przemocą seksualną, winny obejmować wychowanie do korzystania z seksualności w duchu miłości i odpowiedzialności.

Impulsy do walki z przemocą wobec dziecka Kościół odnajduje zarówno w porządku naturalnym, jak i w Objawieniu. Oba te porządki wskazują na wyjątkową godność osoby ludzkiej jako na podstawę praw dziecka, a w konsekwencji na konieczność przewycięzania wszelkich form przemocy wobec niego⁴². Biblia jest świadectwem, że w starożytności wiele ludów praktykowało ofiary z dzieci. Opowiadanie o próbie, na jaką wystawił Bóg Abrahama, oczekując ofiary z Izaaka (por. Rdz 22,1-19), uczy, że Bóg nie chce takich ofiar (por. Kpł 18,21)⁴³. Składanie takich ofiar w Izraelu było zawsze znakiem odstępstwa od wiary. Wiara – także nowotestamentalna – zobowiązuje do wzajemnej miłości i szacunku, do budowania małżeńskiej i rodzinnej *communio personarum*. Zbudowanie prawdziwej wspólnoty domaga się jednak pewnych przemian także w dziedzinie kultury. Wiele bowiem zachowań agresywnych wobec dziecka zarówno ze strony najbliższych jak i dalszych osób ma swoje podłoże kulturowe. Dlatego zarówno Kościół jak i społeczność świecka musi włożyć maksimum wysiłku, by antykulturę przemocy przekształcić w nową kulturę życia i miłości, przyjazną zarówno dziecku jak i człowiekowi dorosłemu.

Wyznawcy Chrystusa mają obowiązek głosić jednomyślnie, że nie można traktować przemocy w jakiegokolwiek formie [...] jako cywilizowanego środka

⁴¹ Por. Przem. *Otaczajcie opieką ofiary nadużyć popełnionych w Kościele i bądźcie solidarni z kapłanami* (Londyn, 18.09.2010), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 31(2010), nr 11, s. 32.

⁴² Por. R. NĘCEK, *Ochrona podstawowych praw dziecka w nauczaniu społecznym Benedykta XVI*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 166.

⁴³ Por. T.M. DĄBEK, *Czy Pismo Święte mówi o przemocy w rodzinie?*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 35-36.

rozwiązywania problemów⁴⁴. Dzieło przewycięzania przemocy należy zakorzenić w miłości Boga, ponieważ tylko wówczas może ono przynieść owoce, i to w takiej mierze, w jakiej świadectwo chrześcijan będzie objawiało Jego nieskończoną miłość do każdego człowieka. Patrząc na Jezusa ukrzyżowanego i przypominając Jego słowa: „Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi” (Mt 28,18), trzeba mieć świadomość, że nie jest to władza „przemocy”, lecz władza miłości; władza miłości – przeciw obłudowi przemocy, zniszczenia, pogardy i nienawiści. Ten rodzaj władzy należy urzeczywistnić także wobec dziecka.

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (7.12.1965).
- JAN PAWEŁ II, Encyklika *Centesimus annus* (1.05.1991).
- JAN PAWEŁ II, Encyklika *Veritatis splendor* (6.08.1993).
- JAN PAWEŁ II, Encyklika *Evangelium vitae* (25.03.1995).
- JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia* (2.12.1984).
- JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici* (30.12.1988).
- JAN PAWEŁ II, List do dzieci w Roku Rodziny *Tra pochi Giorni* (13.12.1994).
- JAN PAWEŁ II, List do Patriarchy Moskwy i Wszechrusi (18.04.1998).
- PAWEŁ VI, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1978 *Odrzucamy przemoc, popieramy pokój*.
- JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1980 *Prawda siłą pokoju*.
- JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1984 *Pokój rodzi się z serca nowego*.
- JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1985 *Sprawa pokoju – nieustanne wyzwanie naszych czasów*.
- JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1996 *Zapewnijmy dzieciom przyszłość w pokoju!*
- JAN PAWEŁ II, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1998 r. *Sprawiedliwość każdego człowieka źródłem pokoju dla wszystkich*.
- JAN PAWEŁ II, Kat. *Godność i postannictwo kobiety chrześcijańskiej* (22.06.1994).
- BENEDYKT XVI, Przem. *Nie zamykajmy serca na Chrystusową Ewangelię zbawienia. Bezpieczeństwo i przyszłość dzieci* (6.01.2009).
- BENEDYKT XVI, Przemówienie w kościele Najświętszej Maryi Panny Zwycięskiej (Praga, 26.09.2009).
- BENEDYKT XVI, Przem. *Otaczajcie opieką ofiary nadużyć popełnionych w Kościele i bądźcie solidarni z kapłanami* (Londyn, 18.09.2010).
- BOŁOZ W., Teologiczno-etyczne implikacje agresji, w: *Przemoc i terror*, red. P. Góralczyk, J. Sobkowiak, Warszawa 2001, s. 112-131.
- BORUTKA T., Zależność między słowną agresją i pozawerbalnymi gestami a fizyczną przemocą i wulgarnością zachowań, „*Sosnowieckie Studia Teologiczne*” 2011, t. 10, s. 11-23.

⁴⁴ JAN PAWEŁ II, List do Patriarchy Moskwy i Wszechrusi (18.04.1998).

- CIEŚLIK A., BANASIAK A., KRAWIEC M., Nie idźmy szwedzką drogą. Komentarz do Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 25-31.
- DĄBEK T.M., Czy Pismo Święte mówi o przemocy w rodzinie?, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 33-42.
- DÖGE P., Männer – die ewigen Gewalttäter? Gewalt von und gegen Männer in Deutschland, Wiesbaden 2013.
- Gewalt: ein interdisziplinäres Handbuch, red. Ch. Gudehus, Stuttgart 2013.
- GOCKO J., Konsumpcjonizm jako faktor przemocy w rodzinie i społeczeństwie, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 43-56.
- HINES D.A., MALLEY-MORRISON K., DUTTON L.B., Family violence in the United States: defining, understanding and combating abuse, Los Angeles 2013.
- KAISER I., Gewalt in häuslichen Beziehungen: sozialwissenschaftliche und evolutionsbiologische Positionen im Diskurs, Wiesbaden 2012.
- KALNIUK J., Niewłaściwe postawy rodzicielskie a formacja sumienia dziecka, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 89-99.
- KERNBERG O.F., Hass, Wut, Gewalt und Narzissmus, Stuttgart 2012.
- KRÓLCZYK M., Zjawisko przemocy w rodzinie, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 73-88.
- KUGLIN D.: Rola rodziny, szkoły i środowiska społecznego w eliminowaniu zjawiska agresji i przemocy wśród dzieci i młodzieży, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 101-116.
- Macht – Gewalt – Krieg im Alten Testament: gesellschaftliche Problematik und das Problem ihrer Repräsentation, red. I. Fischer, Freiburg–Basel–Wien 2013.
- MAJACZ K., Zjawisko przemocy w mediach, w: Przemoc i terror, s. 133-139.
- MASTALSKI J., Samotność jako skutek przemocy w rodzinie, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 117-128.
- MÖLLER I., KRAHÉ B., Mediengewalt als pädagogische Herausforderung: ein Programm zur Förderung der Medienkompetenz im Jugendalter, Göttingen–Bern–Wien 2013.
- MORCINIEC P., Rodzina warunkuje zdrowie. Rzecz o pewnej znaczącej zależności, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 129-142.
- MUSZALA A., Przemoc wobec rodziny. Spojrzenie z perspektywy bioetyki społecznej, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 143-164.
- NĘCEK R., Ochrona podstawowych praw dziecka w nauczaniu społecznym Benedykta XVI, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 165-180.
- RYSER BÜSCHI N., Familiäre Gewalt an Kindern: eine Untersuchung der Umsetzung der staatlichen Schutzpflichten im Strafrecht, Zürich 2012.
- SCHNOCKS J., Das Alte Testament und die Gewalt. Studien zu göttlicher und menschlicher Gewalt in alttestamentlichen Texten, Neukirchen-Vluyn 2013.
- SCHUBARTH W., Gewalt und Mobbing an Schulen. Möglichkeiten der Prävention und Intervention, Stuttgart 2013.
- Socjologiczne i psychopedagogiczne aspekty przemocy, red. J. Wawrzyniak, Łódź 2007.
- WILLEMS H., STEIGLEDER S., Jugend in einem marginalisierten Stadtteil. Perspektivlosigkeit, Gewalt, Fremdenfeindlichkeit und interethnische Konflikte, Wiesbaden 2013.
- WOJTASIK K., Przemoc rodziców wobec dziecka, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 253-266.
- ZABIELSKI J., Przemoc w rodzinie jako destrukcja relacji osobowych, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 267-281.

ZYZAK W.: Przemoc w rodzinie w kontekście kryzysu życia duchowego, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 2011, t. 10, s. 299-313.

DZIECKO OFIARĄ ANTYKULTURY PRZEMOCY

S t r e s z c z e n i e

Przemoc wobec dziecka posiada różnorakie formy i domaga się podjęcia wielorakich działań w celu jego wyeliminowania. To jednak będzie możliwe, gdy określi się nie tylko przejawy, ale także źródła przemocy. Źródeł tych należy upatrywać nie tylko w warunkach materialnych rodziny, ale także we współczesnej kulturze, która stwarzając grunt dla przemocy staje się raczej antykulturą. Dziecko staje się ofiarą „kultury” opartej na wartościach wyłącznie materialnych oraz na moralnym relatywizmie i religijnym sceptycyzmie. Przemoc rodzi się także z kłamstwa, manipulacji, egoizmu, konsumpcjonizmu, utylitaryzmu, skrajnego liberalizmu.

Słowa kluczowe: dziecko; przemoc; kultura.